

N. Kulchyts'ka, Y. Buhel'

DIRECTIONS ACTIVATION STATE SUPPORT OF ENTERPRISES GRAINPRODUCT SUBCOMPLEX OF AGRICULTURE: THE ECONOMIC ASPECT

The article discusses the basic problems of state support agriculture. Particular attention is paid to the problems of government subsidies and their effective use, the integration of agriculture and increase agricultural investment attractiveness for foreign investors.

Key words: grainproduct subcomplex, efficiency, economic relationship, association of the investment process.

© Н. Кульчицька, Ю. Бугель
Надійшла до редакції 23.10.2012

УДК 331.5(477.87)

**СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ БЕЗРОБІТТЯ
НА ЗАКАРПАТТІ****ЮРІЙ МАШИКА,**

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії та менеджменту
Закарпатського державного університету, м. Ужгород

БОГДАН КАПЛАР,

Закарпатський державний університет, м. Ужгород

У статті досліджено причини та фактори безробіття на Закарпатті, особливості соціально-економічного суспільного розвитку даного регіону, а також проаналізовано методи та способи подолання безробіття. Автор зазначає, що зараз у світли трансформації економічної та соціальної системи в нашій країні і на території Закарпатської області зокрема склалася специфічна ситуація, коли традиційні методи малоефективні чи неефективні взагалі.

Ключові слова: безробіття, самозайнятість населення, політика зайнятості, рівні безробіття, служба зайнятості, ринок праці, робоча сила.

Постановка проблеми та стан її вивчення. З переходом до ринкової економіки істотно зростає інтерес до проблем зайнятості. З одного боку, він зумовлений тим, що ефективність функціонування сфери зайнятості впливає на весь хід господарського відтворення, на спрямованість і нагальність усіх соціально-економічних процесів у суспільстві. З іншого - рівень вивченості проблем зайнятості навряд чи можна визнати достатнім для управління зайнятістю на сучасному етапі розвитку української економіки. Багатьом дослідженням останніх років не вдалося уникнути однобокості, обмеженості, що виявляються насамперед в орієнтації на інтереси виробництва.

Стає все більш очевидним, що проблема зайнятості не може обмежуватися тільки виробничою діяльністю людей для створення матеріальних і духовних благ. Від її вирішення залежить здійснення багатьох сторін життєдіяльності людини, пов'язаних з її самореалізацією як діяльнісної особистості. Завданням сучасного етапу у сфері регулювання зай-

нятості на території Закарпатської області є перехід до активної політики на ринку праці, яка, на жаль, не здійснюється зараз. В основу має бути покладена модель управління, центральними елементами якої є основні регулятори ринкової організації праці: заробітна плата як ціна послуг праці, конкуренція на ринку праці, трудова мобільність, рівень безробіття. Саме за цими параметрами здійснюється, з одного боку, саморегулювання на ринку праці, а з іншого - відбувається втручання держави, яка реалізує координуючу, стимулюючу чи обмежувальну роль у процесі управління. Пріоритетними напрямками реформування ринку праці в Закарпатській області є вдосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили; сприяння ефективним і доцільним переміщенням працездатного населення; запобігання зростанню безробіття через створення робочих місць за рахунок різних джерел фінан-

сування, упровадження механізмів звільнення й перерозподілу, реструктуризації економіки й піднесення вітчизняного виробництва.

Питання зайнятості досліджувалось багатьма вченими-економістами, зокрема в працях: В. Басюка, В. Сердюка, Ю. Бойко, Ю. Бицюри, О. Вакулєнка, О. Грішнєвої, О. Євсєєнка, В. Кодацького, Ю. Михайлюка, Л. Осташа, І. Павленка, І. Терюханова та інших вчених, які розкривають різні аспекти безробіття як в Україні, так і на Закарпатті.

Разом із тим, дослідженнями не охоплені повною мірою питання проблем зайнятості населення в умовах економічної кризи, не з'ясовані основні тенденції зайнятості населення Закарпаття, не обґрунтовані особливості самозайнятості населення Закарпатської області.

Метою статті є визначення тенденцій щодо зайнятості населення й безробіття в Закарпатській області.

Виклад основного матеріалу. За даними Держкомстату України за 2011 рік у Закарпатській області підвищився рівень зайнятості економічно активного населення у віці від 15 до 70 років порівняно з відповідним періодом 2010 року з 58,5 % до 59,6 %, рівень безробіття скоротився з 7,6 % до 7,1 % (по Україні в цілому рівень зайнятості становив 58,6 %, рівень безробіття - 7,1 %) [4, с. 45].

Чисельність незайнятих громадян Закарпатської області, які протягом 2010 р. перебували на обліку в обласній службі зайнятості, зменшилась і становила на початку 2012 р. 47,2 тис. осіб. Середня три-

валість перебування незайнятих становила 169 днів. Серед безробітних, як і в попередні роки, переважає сільське населення. Чисельність вільних робочих місць, дані про наявність яких надійшли до центрів зайнятості Закарпатської області від підприємств, організацій та установ у січні-серпні 2010 року, скоротилася порівняно з 2009 роком з 28,1 до 26,5 тис. або на 5,7 %. Станом на 1 вересня 2011р. на одне вільне робоче місце претендувало 7 осіб із тих, що перебували на обліку в центрах зайнятості. На виконання Програми зайнятості населення Закарпатської області обласною службою зайнятості, спільно з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, роботодавцями та профспілками забезпечено перевиконання всіх окреслених правлінням Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття завдань у сфері надання соціальних послуг безробітним. За сприяння служби працевлаштовано у 2011 р. 20,7 тис. незайнятих громадян (рівень працевлаштування зріс на 2,5 % і становив 43,9 %), із них 905 - на додаткові робочі місця, створені роботодавцями за сприяння дотацій із коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, 377 осіб започаткували власний бізнес після одноразової виплати допомоги з безробіття [5].

Найвищий рівень зайнятості населення спостерігався в осіб віком 30 - 49 років, а найнижчий - у молоді у віці 15-24 років та осіб віком 60-70 років (таблиця 1).

Таблиця 1. - Рівень зайнятості населення за статтю, місцем проживання та віковими групами чоловіків та жінок (% до загальної кількості населення відповідної вікової групи), 2010-2011 рр.

	Разом	У тому числі за віковими групами, років						Працевдатного віку, тис. осіб
		15-24	25-29	30-49	50-55	55-59	60-70	
2010 р.								
Усе населення	59,3	37,3	76,4	81,5	79,8	61,0	21,8	67,3
жінки	54,0	32,5	67,5	77,2	78,7	53,4	19,5	63,9
чоловіки	65,2	41,8	85,1	85,9	81,1	70,4	25,3	70,6
2011 р.								
Усе населення	57,7	34,5	72,2	77,8	77,0	59,5	23,8	64,7
жінки	53,9	31,0	65,2	74,2	77,5	54,1	21,8	62,7
чоловіки	62,1	37,8	78,9	81,6	76,5	66,3	26,9	66,6

У таблиці 2 наведено показники зайнятості в неформальному секторі економіки за видами економічної діяльності у 2010-2011 рр. Необхідно зазначити, що сільськогосподарське виробництво є основним видом діяльності неформального сектора економіки (66,0 % зайнятих у цьому секторі, або 73,0 %

усіх зайнятих у зазначеному виді діяльності). Іншими розповсюдженими видами економічної діяльності населення в цьому секторі економіки були торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів та будівництво.

Таблиця 2. - Зайнятість населення Закарпатської області в неформальному секторі економіки за видами економічної діяльності, 2010-2011 рр.

	2010 р.	2011 р.
Разом, тис. осіб	4563,8	4469,9
У % до загальної кількості зайнятого населення	21,8	22,1
У тому числі за видами економічної діяльності:		
сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво	65,7	66,0
будівництво	12,1	11,9
торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, діяльність готелів та ресторанів	12,8	12,8
діяльність транспорту та зв'язку	1,5	1,8
інші види економічної діяльності	7,9	7,5

Необхідно також зазначити, що рівень працевлаштування незайнятого населення за 2011 рік збільшився на 12,6 в. п., у жінок цей показник

збільшився на 10,6 в. п, а в молоді до 35 років - на 14,6 в. п. проти аналогічного періоду 2010 року (таблиця 3).

Таблиця 3. - Рівень працевлаштування незайнятого населення в Закарпатській області

Роки	Чисельність незайнятого населення, осіб	Жінки	Молодь	Працевлаштовано			Рівень працевлаштування		
				незайнятого населення	жінок	молоді	незайнятого населення	жінок	молоді
2010 р.	135879	69399	65213	34821	15138	16280	25.6	21.8	25.0
2011 р.	111796	58373	56177	42715	18921	22264	38.2	32.4	39.6
2011 до 2011, %	82,28	84,11	86,14	122,67	124,99	136,8	12,6	10,6	14,6

За даними таблиці 3 можна зробити висновок, що кількість працевлаштованих серед незайнятого населення по Закарпатській області за 2011 рік більша від аналогічного періоду 2010 року.

На сьогодні служба зайнятості є єдиною установою, яка безкоштовно надає послуги людям, котрі з тих чи інших причин опинилися без роботи. Необхідно зазначити, що в Закарпатській області одними з найкращих у справі допомоги незайнятим громадянам у пошуках роботи є Мукачівський та Ужгородський міські, а також Міжгірський районний центри зайнятості. Відповідно до показників Закарпатського обласного центру зайнятості, за направленням її структур із початку 2011 року професійне навчання пройшло понад 4 тис. осіб. Фінансову підтримку в започаткуванні власної справи - одноразову виплату допомоги з безробіття - за січень-листопад 2011 року отримали 718 осіб. За сприяння обласної служби зайнятості на додаткові робочі місця, створені за рахунок дотацій роботодавцям із коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, працевлаштовано у 2011 р. 850 осіб - переважно із неконкурентоспроможних на ринку праці громадян та довготривалих безробітних [5].

Успішна діяльність служби зайнятості залежить від ефективної співпраці з роботодавцями, із якими налагоджено ділові відносини. Сьогодні службою зайнятості Закарпаття проводиться профорієнтаційна та профконсультаційна робота. Мешканці сіл за допомогою служби зайнятості вчаться раціонально вести домашнє господарство, беруть участь у семінарах з орієнтації на підприємницьку діяльність, з розвитку сільського зеленого туризму. Обласна служба зайнятості тісно співпрацює з роботодавцями щодо підготовки кадрів. Для задоволення потреб у кваліфікованій робочій силі, визначення особливих потреби в працівниках у розрізі професій та спеціальностей центрами зайнятості укладено договори про співпрацю з державними та комунальними структурами, а також суб'єктами підприємницької діяльності різного рівня. З урахуванням потреб роботодавців розроблено програми професійного навчання безробітних. За сприяння центрів зайнятості протягом року проходить навчання близько 6 000 осіб [8].

Однією з пріоритетних засад роботи з клієнтами

є адресний підхід до надання соціальних послуг, тобто врахування індивідуальних потреб, вимог та можливостей шукачів роботи та роботодавців. Центри зайнятості готові надати допомогу всім, хто опинився в скрутній ситуації пошуку роботи, використовуючи для цього всі можливості сучасних передових технологій, забезпечуючи передбачені законодавством матеріальні виплати. Найпроблематичніше знайти вакансії в гірській місцевості. Гострою тут є проблема молодіжного безробіття.

Відповідно до узагальнених статистичних даних показників розвитку Закарпатської області за 2011 р. середньомісячні сукупні ресурси порівняно з відповідним періодом минулого року зросли на 15,6 % та становили в середньому за місяць на одну особу 1243,02 гривні. Основним джерелом надходжень сукупних ресурсів є оплата праці (36,8 %). Друге джерело надходжень - пенсії, стипендії, інші види допомоги, які склали 24,1 %. Характерна для Закарпаття найбільша серед регіонів країни частка доходів від самозайнятості 14,1 % при 4,6 % у середньому по країні. Надходження від особистого підсобного господарства становили 11,1 %. Середньомісячні сукупні витрати порівняно з відповідним періодом минулого року зросли на 20,7 % та становили 1229,96 грн у середньому на одну особу домогосподарства на місяць [4].

Повна зайнятість населення Закарпатської області перетворилася на зайнятість маломобільної робочої сили, що звикла одержувати низьку заробітну плату не за працю, а за робоче місце. Значна частина працівників і зараз зайнята некваліфікованою робочою працею у сфері виробництва. Ця модель використання трудових ресурсів націлена на дешеву робочу силу з нерозвиненими сучасними потребами й великою кількістю безкоштовних соціальних послуг досить низької якості. При цьому зайнятість характеризувалася великими диспропорціями: поруч із надлишком робочої сили в одних сферах (охорона здоров'я, фізична культура, освіта, житлово-комунальне господарство, апарат органів державного управління) існує значний дефіцит робочих кадрів в інших (сільське господарство, транспорт, будівництво, промисловість).

Заходи щодо сприяння зайнятості сільського населення Закарпатської області здійснюватимуться в процесі реформування аграрного сектора еконо-

міки й будуть спрямовані, зокрема, на розширення можливостей для створення в сільській місцевості додаткових робочих місць, сприяння самостійній зайнятості сільського населення, залучення безробітних до підприємницької діяльності, створення нових робочих місць для незайнятого сільського населення [2, с. 37].

Отже, вирішення проблем на ринку праці Закарпатської області з регулювання зайнятості населення мають включати заходи, що систематизовані за 7 основними напрямками:

1. Формування нормативно-правової бази у сфері зайнятості населення;
2. Професійна підготовка кадрів, підвищення якості робочої сили;
3. Збереження й створення робочих місць, сприяння розвитку підприємництва та самостійної зайнятості населення;
4. Розв'язання проблеми зайнятості населення в сільській місцевості;
5. Сприяння зайнятості громадян, які потребують соціального захисту й не здатні на рівних конкурувати на ринку праці;
6. Регулювання соціально-трудова відносин;
7. Надання соціальних послуг зареєстрованим безробітним [3, с. 10].

Висновки

Зараз у світлі трансформації економічної та соціальної системи в нашій країні і на території Закарпатської області зокрема склалася специфічна ситуація, коли традиційні методи малоефективні чи неефективні взагалі. Традиційними заходами для вирішення проблеми безробіття на Закарпатті є:

- створення нових робочих місць паралельно з уже існуючими;
- розширення сфери послуг. Через значне падіння рівня життя попит на послуги скорочується. Ростуть лише послуги державного сектора, що є негативним явищем;
- дотації на створення робочих місць, пільги при найманні, допомога малому й середньому бізнесу;
- перенавчання або підвищення кваліфікації кадрів. Ці заходи допомагають, коли одні галузі вгасають, а інші розвиваються, тобто при структурній

перебудові господарства. Зараз же спостерігається спад у всіх галузях, що обумовлений суспільною кризою.

Напрямки роботи служби зайнятості Закарпатської області зі зниження рівня безробіття населення базуються на:

- співпраці з роботодавцями;
- проведенні профорієнтаційної та профконсультаційної роботи;
- розробці програми професійного навчання безробітних;
- адресному підході до надання послуг, виходячи з індивідуальних потреб, вимог та можливостей шукачів роботи та роботодавців.

Основні зусилля служби зайнятості Закарпатської області спрямовані також на підвищення якості обслуговування безробітних і роботодавців, скорочення тривалості безробіття, зменшення терміну укомплектування наявних вакансій та новостворених робочих місць, соціальний захист осіб, які є неконкурентоспроможними на ринку праці, посилення взаємодії зі сторонами соціального діалогу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко Ю. Розмежування правового регулювання законодавства про працю та законодавства про зайнятість населення / Ю. Бойко // Право України. - 2001. - № 10. - С. 39-41.
2. Євсеєнко О. Деякі аспекти статистичного аналізу зайнятості та безробіття на ринку праці України / О. Євсеєнко // Економіст. - 2012. - № 2. - С. 37-39.
3. Махсма М. Світові тенденції трансформації зайнятості населення в умовах глобалізації економіки / М. Махсма // Україна : аспекти праці. - 2007. - № 4. - С. 10-15.
4. Статистичний щорічник Закарпаття за 2011 р. - Ужгород, 2012. - 328 с.
5. Причини та наслідки безробіття [Електронний ресурс]. - Режим доступу : info.activesite.com.ua/literature.php.
6. Особливості ринку праці в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : works.tarefer.ru/85/100050/index.html.
7. Зайнятість населення: аналіз основних проблем [Електронний ресурс]. - Режим доступу : school.xvatit.com/index.php.
8. Тенденції розвитку безробіття в межах Карпатського регіону [Електронний ресурс]. - Режим доступу : info.activesite.com.ua/literature.php.

Y. Mashyka, B. Kaplar

THE ESSENCE AND PROBLEMATIC ISSUES OF UNEMPLOYMENT IN TRANSCARPATIA

Investigates the causes and factors of unemployment in Transcarpathia, especially socio-economic social development in the region, as well as analysis methods and ways to overcome unemployment.

Key words: unemployment, self-employment population, employment policy, the unemployment rate, the employment service, labor market.

© Ю. Машика, Б. Каплар

Надійшла до редакції 29.10.2012